सुप्रीम कोर्ट रिपोर्ट्स [२०२१] ९ एस.सी.आर. पान क्रमांक - १३७ ते १५१

इंग्रजी भाषेतील न्यायनिर्णयाचा मराठी अनुवाद

सारेगामा इंडिया लि.

विरुध्द

नेक्स्ट रेडिओ लिमिटेड आणि इतर.

(दिवाणी अपील क्रमांक-५९८५-५९८७/२०२१)

२७ सप्टेंबर २०२१

[न्यायमूर्ती श्री.डॉ. धनंजय वाय. चंद्रचूड आणि न्यायमूर्ती बी. व्ही. नागरथणा]

भारतीय राज्यघटना : अनुच्छेद २२६ - रिट अधिकारक्षेत्र, व्याप्ती – न्यायिक पुनर्विलेखन, असे मत व्यक्त केले आहे की –: रिट न्यायालयाला घटनेने न्यायिक पुनरावलोकनाच्या अधिकाराची जबाबदारी सोपविली आहे - आपल्या अधिकाराची पूर्तता करताना न्यायालय एखाद्या कायद्याच्या किंवा त्याअंतर्गत केलेल्या नियमांच्या वैधतेचे मूल्यमापन करू शकते - तथापि, न्यायालयीन पुनरावलोकनाचा वापर करून न्यायालय सांविधिक भाषेचे पुर्नलेखन करून न्यायालयीन विवेचनाद्वारे तरतुदीच्या अटी काढून टाकू शकत नाही - प्रस्तुतच्या प्रकरणात, उच्च न्यायालयाने अंतरिम आदेशाद्वारे प्रताधिकार नियमांच्या नियम २९ च्या अंमलबजावणीत सुधारणा करून नोटीसमध्ये सादर करावयाची माहिती प्रसारणानंतर पंधरा दिवसांच्या कालावधीत सादर करता येईल असे नमूद केले - नियम २९ नुसार प्रसारण संस्था प्रसारणापूर्वी पंधरा दिवसांची नोटीस देईल, अपवाद असा आहे की अनपेक्षित परिस्थितीत, प्रसारणानंतर चोवीस तासांनी नोटीस दिली जाईल - अंतरिम आदेशात

दुसऱ्या तरतुदीचे अपवादाऐवजी (उच्च न्यायालयाने आपल्या निर्देशांचे वर्णन केल्याप्रमाणे) "नियमित प्रक्रिया" मध्ये रूपांतर केले ती नोटीस प्रसारणानंतर पंधरा दिवसांनी दिली जाईल - उच्च न्यायालयाची ही कृती पुनर्विलेखनासारखी आहे - विधिविधान किंवा प्रत्यायुक्त विधिविधानचा न्यायालयीन पुनर्मसुदा तयार करण्याची अशी कृती केली जाऊ शकत नाही - सांविधिक नियमांच्या पुनर्लेखनाची विशेषत: वादकालीन कार्यवाहीत अनुच्छेद २२६ अन्वये अधिकारक्षेत्राचा वापर करून उच्च न्यायालयाची ही कृती अधिकृत नाही - कॉपीराइट नियम, २०१३ - नियम २९ (४) - अंतर्वादिक आदेश.

न्यायिक न्यायिक पुनर्विलोकन: व्याप्ती – असे मत व्यक्त केले की: न्यायालयीन पुनर्विलोकनाचा वापर करताना न्यायालय सांविधिक भाषेचे पुर्नलेखन करून न्यायालयीन स्पष्टीकरणाद्वारे तरतुदीच्या अटी बदलू शकत नाही - मसुदा लेखन कौशल्य हे विधिमंडळावर सोपवलेले कार्य आहे - न्यायिक बाजूच्या शिल्पकौशल्याच्या आधारे संविधीचे पुर्नलेखन करून वैधानिक अधिकारक्षेत्राचे उल्लंघन करू शकत नाही. - त्यासाठी न्यायालयीन शिल्प कायदेविषयक मसुद्याच्या निषिद्ध कक्षेत प्रवेश करते.

संविधीचा अर्थबोध : जेव्हा एखाद्या संविधिकचे शब्द स्पष्ट आणि अ:संदिग्ध असतात, तेव्हा न्यायालयाला संविधीतील शब्द वाचण्याची परवानगी नसते, हे कायद्याचे एक निश्चित तत्त्व आहे.

अपीले मंजूर करत न्यायालयाने असे अधिनिर्णित केले कि - :

१.१ हे कायद्याचे एक निश्चित तत्त्व आहे की जेव्हा एखाद्या संविधिकचे शब्द स्पष्ट आणि अ:संदिग्ध असतात, तेव्हा न्यायालयाला संविधीतील शब्द वाचण्याची परवानगी नसते. न्यायालयीन पुनरावलोकनाचा अधिकार घटनेने न्यायालयाकडे सोपविलेला आहे. आपल्या आदेशाची पूर्तता करताना, न्यायालय एखाद्या कायद्याच्या किंवा त्याअंतर्गत बनविलेल्या नियमांच्या वैधतेचे मूल्यांकन करू शकते. एखादा कायदा घटनात्मक हमीच्या विरुद्ध असेल किंवा कायदा करणाऱ्या विधिमंडळाकडे सोपविलेल्या वैधानिक अधीक्षेत्राचे उल्लंघन करत असेल तर तो अमान्य केला जाऊ शकतो. प्रत्यायोजित विधीविधान, जर घटनात्मक व्यतिक्रमणाचा परिणाम झाला किंवा कायद्याच्या कक्षेच्या विरुद्ध असेल तर तो अमान्य केला जाऊ शकतो. तथापि, न्यायालयीन पुनरावलोकनाचा वापर करताना न्यायालय सांविधिक भाषेचे पुर्नलेखन करून न्यायालयीन स्पष्टीकरणाद्वारे तरतुदीच्या अटी बदलू शकत नाही. मसुदा लेखन कौशल्य हे विधिमंडळावर सोपवलेले कार्य आहे -शिल्पकौशल्य न्यायालयीन बाजूने कायद्याचे शब्द पुन्हा लिहून वैधानिक कार्यक्षेत्राचे उल्लंघन करू शकत नाही - त्यासाठी न्यायालयीन शिल्प कायदेविषयक मसुद्याच्या निषिद्ध कक्षेत प्रवेश करते. नेमके तेच उच्च न्यायालयाच्या खंडपीठाने आपल्या अंतरिम आदेशाद्वारे केले आहे. कलम ३१डी (२) मध्ये अपीलीय मंडळाने निश्चित केलेल्या पद्धतीने आणि दराने रॉयल्टी भरण्यासह प्रसारणाचा कालावधी आणि प्रादेशिक क्षेत्र सांगणारे कार्य प्रसारित करण्याच्या हेतूची विहित पद्धतीने पूर्वसूचना देण्याची आवश्यकता सांगितली आहे. तर उच्च न्यायालयाने ब्रॉडकास्टर्सना पूर्वसूचना देण्याची अट घातली, नोटीसमध्ये सादर करावयाची माहिती प्रसारणानंतर पंधरा दिवसांच्या कालावधीत सादर करावी, अशी अट घालून नियम २९ च्या अंमलबजावणीत

सुधारणा केली. दुसऱ्या तरतुदीला अपवाद म्हणून न वापरता नियमित बाब म्हणून वापरता यावे आणि कार्योत्तर अहवाल पंधरा दिवसांचा (चोवीस तासांऐवजी) वाढवावा, असेही उच्च न्यायालयाचे मत होते. प्रत्यायोजित कायद्याच्या अधिकाराचा वापर करून बनविलेल्या वैधानिक नियमाच्या जागी नवीन व्यवस्था आणि उच्च न्यायालयाला अधिक व्यवहार्य वाटणारी तरतूद यामुळे अशी प्रक्रिया अमान्य होती. उच्च न्यायालयाचा अंतरिम आदेश रद्द बातल ठरवला जातो. तथापि, प्रलंबित कार्यवाहीमध्ये उच्च न्यायालयाच्या रिट अधिकारक्षेत्राचा वापर करताना ठरविण्यात येणाऱ्या प्रतिस्पर्धी युक्तिवादांच्या गुणवत्तेवर या न्यायालयाने कोणतेही मत व्यक्त केलेले नाही, असे स्पष्टीकरण दिले जाते. [परिच्छेद २०-२३] [१४९-जी; १५०-डी-एच; १५१-डी-एफ]

पद्मा सुंदर राव विरुद्ध तमिळनाडू सरकार (२००२) ३ एससीसी ५३३ - अनुसरले.

संदर्भाधिन : परक्राम्य संलेख अधिनियम १८८१ च्या कलम १३८ अंतर्गत प्रकरणांची जलद संपरीक्षेची सुनावणी स्वाधिकारे रिट याचिका (फौजदारी) क्रमांक २/२०२०,१६ एप्रिल २०२१- संदर्भित.

निर्णय विधी संदर्भ

[२००२] २ एससीआर ३८३ अनुसरले परिच्छेद २०

दिवाणी अपील अधिकारक्षेत्र: दिवाणी अपील क्रमांक ५९८५-५९८७/२०२१

मद्रास येथील उच्च न्यायालयाच्या दिनांक ०२/०८/२०२१च्या निर्णय व आदेशातून डब्ल्यू.पी.क्र.१५८६०/२०२१ आणि डब्ल्यू.एम.पी.क्र.१६७४९/२०२१ आणि १६७५२/२०२१ मधून.

सह

दिवाणी अपील क्रमांक ५९८८ आणि ५९९०/२०२१

श्री.मुकुल रोहतगी, श्री. अखिल सिब्बल, वरिष्ठ वकिल श्री.अंकुर सांगल, सुश्री.सुचेता रॉय, सुश्री इमोन रॉय, मेसर्स खेतान अँड कंपनी, अपीलकर्त्याचे वकिल.

श्री. नवरोज सीरवाई, श्री.नीरज किशन कौल, वरिष्ठ वकिल श्री.अभिषेक मल्होत्रा, कु. लिज मॅथ्यू, कु. सपना चौरसिया, कु. नाओमी चंद्रा, सुश्री.शिल्पा गमनानी, कु. आत्मजा त्रिपाठी, श्री.कैजाद इराणी, कु.नमिषा चड्ढा, नवनीत आर. उत्तरवादी चे वकील.

न्यायालयाचा न्याय निर्णय - न्यायमूर्ती श्री.डॉ.धनंजय वाय. चंद्रचूड यांच्याद्वारे देण्यात आला.

१. अनुमती देण्यात आली.

२. मद्रास येथील उच्च न्यायालयाच्या खंडपीठाने दिनांक २ ऑगस्ट २०२१ रोजी दिलेल्या अंतरिम आदेशातून हे अपील करण्यात आले आहे. प्रताधिकार नियम २०१३ (१"नियम") च्या नियम २९ (४) च्या वैधतेला आव्हान देण्यासाठी राज्यघटनेच्या कलम २२६ अन्वये उच्च न्यायालयात रिट याचिका दाखल करण्यात आल्या आहेत. उच्च न्यायालयाने आपल्या अंतरिम आदेशाद्वारे निर्देश दिले आहेत की:

(i) पूर्वसूचना दिल्याशिवाय नियम २९ नुसार प्रताधिकारप्राप्त कोणतेही काम प्रसारित करता येणार नाही;

(ii) प्रसारणाशी संबंधित तपशील, विशेषत: कालावधी, निश्चित वेळ आणि तत्सम, देय स्वामित्वाच्या रकमेसह प्रसारणाच्या किंवा कार्यक्रमाच्या पंधरा दिवसांच्या आत सादर केले जाऊ शकतात.

(iii) नियम २९ (४) अन्वये बंधनकारक केलेल्या पूर्वअनुपालनाच्या उलट प्रत्यक्ष सुधारित कार्योत्तर व्यवस्थेद्वारे अनुपालन केले जावे आणि चोवीस तासांच्या पूर्वसूचनेच्या वैधानिक आदेशाच्या जागी प्रसारणानंतर पंधरा दिवसांच्या आत अनुपालन करण्याची तरतूद केली जाईल; आणि

(iii) अंतरिम आदेश उच्च न्यायालयासमोरील याचिकाकर्ते आणि दुसऱ्या आणि तिसऱ्या उत्तरवादींच्या प्रताधिकार केलेल्या कामांपुरता मर्यादित असेल ज्याचा गैरफायदा घेण्याचा प्रयत्न केला जाईल.

३. याचिकाकर्त्यांच्या वतीने युक्तिवाद करताना प्राथमिक आवाहन करण्यात आले आहे की उच्च न्यायालयाच्या अंतरिम आदेश हा प्रताधिकार कायदा १९५७ (२"अधिनियम") च्या कलम ३१ डी आणि कलम ७८ (२) (सीडी) मधील तरतुदींच्या अनुषंगाने तयार करण्यात आलेल्या नियमांच्या नियम २९ (४) चे पुर्नलेखन करण्याचा परिणाम आहे.

४. याचिकाकर्त्यांच्या वतीने वकील श्री. मुकुल रोहतगी आणि ज्येष्ठ वकील श्री.अखिल सिब्बल यांनी बाजू मांडली. श्री.नवरोज सीरवई आणि ज्येष्ठ वकील श्री. नीरज किशन कौल यांनी उच्च न्यायालयात मूळ याचिकाकर्ते असलेल्या उत्तरवादींच्या वतीने यांनी बाजू मांडली आहे.

५. उच्च न्यायालयासमोर दाखल झालेल्या रितियाचिकांमध्ये अंतरिम निर्देश जारी करण्यात आला असल्याने आणि उच्च न्यायालयासमोर याचिकाकर्त्यांचे या कार्यवाहीमध्ये वकीलांमार्फत कॅव्हेटवर प्रतिनिधित्व केले जात असल्याने आम्ही या टप्प्यावर अपील निकाली काढत आहोत.

६. उच्च न्यायालयासमोरील रिट याचिकांची बॅच ४ ऑक्टोबर २०२१ रोजी अंतिम निकालासाठी सूचीबद्ध केली गेली आहे. याचिकाकर्त्यांनी याचिकांच्या उत्तरात प्रतिप्रतिज्ञापत्र दाखल केले नसल्याची तक्रार प्रतिस्पर्धी उत्तरवादींच्या वतीने करण्यात आली आहे. याचिकाकर्त्यांच्या वतीने बाजू मांडणाऱ्या विद्वान वकिलांनी न्यायालयाला आश्वासन दिले की, रिट याचिकांचा अंतिम निर्णय सुलभ व्हावा म्हणून पुढील तारखेपूर्वी ते जलदगतीने काम करतील

७. उच्च न्यायालयाच्या अंतरिम आदेशातून निर्माण झालेल्या सध्याच्या अपिलांचा अंतिम निकाल देण्यासाठी आवश्यक असलेल्या वस्तुस्थितीचा थोडक्यात आढावा घेता येईल.

८. प्रताधिकार दुरुस्ती कायदा २०१२ द्वारे संसदेने कलम ३१ डी मध्ये तरतुदींचा समावेश केला जो २१ जून २०१२ रोजी अंमलात आणला गेला. कलम ३१ डी मध्ये खालील अटी आहेत:

> "३१ डी. वाङ्मयीन आणि संगीत कार्य प्रसारणासाठी आणि ध्वनिमुद्रणासाठी वैधानिक परवाना—(१) प्रसारणाद्वारे किंवा वाङ्मयीन

किंवा संगीतकृती व ध्वनिमुद्रणाच्या सादरीकरणाद्वारे जनतेशी संवाद साधू इच्छिणारी कोणतीही प्रसारण संस्था या कलमातील तरतुदींच्या अधीन राहून तसे करू शकते.

(२) प्रसारण संस्था प्रसारणाचा कालावधी आणि प्रादेशिक कार्यक्षेत्र सांगणारे कार्य प्रसारित करण्याच्या हेतूची विहित पद्धतीने पूर्वसूचना देईल आणि प्रत्येक कामाच्या रॉयल्टीमधील हक्कांच्या मालकास व्यावसायिक न्यायालयाने निश्चित केलेल्या पद्धतीने आणि दराने पैसे देईल.

(३) रेडिओ प्रसारणासाठी रॉयल्टीचे दर दूरचित्रवाणी प्रसारणापेक्षा वेगळे असतील आणि व्यावसायिक न्यायालय रेडिओ प्रसारण आणि दूरचित्रवाणी प्रसारणासाठी स्वतंत्र दर निश्चित करेल.

(४) उपकलम (२) अन्वये रॉयल्टीची पद्धत व दर निश्चित करताना व्यावसायिक न्यायालय प्रसारण संस्थेला हक्कांच्या मालकांना आगाऊ रक्कम देण्यास सांगू शकते.

(५) सादरीकरणाद्वारे असे कार्य प्रसारित करणारी प्रसारण संस्था वगळता कार्याच्या प्रमुख कलाकारांच्या लेखकांची नावे प्रसारणासह जाहीर केली जातील.

(६) प्रसारणाच्या सोयीसाठी काम कमी करण्याखेरीज प्रसारणाच्या हेतूने तांत्रिकदृष्ट्या आवश्यक नसलेल्या कोणत्याही वाङ्मयीन किंवा संगीत कृतीत हक्कांच्या मालकांच्या संमतीशिवाय कोणताही नवीन बदल करता येणार नाही.

(७) प्रसारण संस्था –

(अ) अशा नोंदी आणि हिशेबाची पुस्तके ठेवणे आणि हक्कांच्या मालकांना असे अहवाल आणि हिशेब सादर करणे; आणि

(ब) हक्कांच्या मालकाला किंवा त्याच्या अधिकृत एजंट किंवा प्रतिनिधीला अशा प्रसारणाशी संबंधित सर्व नोंदी आणि खाते ब ची पुस्तके विहित पद्धतीने तपासण्याची परवानगी देणे.

(८) प्रताधिकार (सुधारणा) कायदा २०१२ सुरू होण्यापूर्वी जारी केलेल्या कोणत्याही परवान्याच्या किंवा केलेल्या कोणत्याही कराराच्या कामकाजावर या कलमातील कोणतीही गोष्ट परिणाम करणार नाही."

९. कलम ३२ ड च्या उपकलम (१) अन्वये ज्या प्रसारण संस्थेला आधी प्रकाशित झालेल्या वाङ्मयीन किंवा संगीतकृती आणि ध्वनी मुद्रणाच्या प्रसारण किंवा सादरीकरणाद्वारे जनतेशी संवाद साधायचा आहे, ती खालील बाबींच्या अधीन राहून करू शकते. कलम उपकलम (२) मधील तरतुदींच्या अनुपालनात पाच आवश्यकतांचा समावेश आहे, म्हणजे: (१) पूर्व सूचना; (२) विहित पध्दतीने; (३) कार्याचे प्रसारण करण्याच्या हेतूचा; (४) प्रसारणाचा कालावधी

आणि प्रादेशिक व्याप्ती सांगणे; आणि (५) अपीलीय मंडळाने ठरवून दिलेल्या पद्धतीने व दराने प्रत्येक कामाच्या रॉयल्टीमधील हक्कांच्या मालकास पैसे देणे.

१०. एफएम (३"आयपीएबी) रेडिओच्या माध्यमातून जनतेला ध्वनिमुद्रणाचे संप्रेषण मिळावे यासाठी कलम ३१ डी (नियम २९ ते ३१ मधील तरतुदींसह) अंतर्गत वैधानिक परवान्यासाठी दर निश्चित करण्याची मागणी करणारे अर्ज अनेक प्रसारकांनी बौद्धिक संपदा अपील मंडळाकडे दाखल केले होते. गेली अनेक वर्षे प्रताधिकार मंडळाची स्थापना झाली नाही. सन ३०१७ मध्ये, प्रताधिकार मंडळ घटनात्मक दुरुस्तीचा परिणाम म्हणून आयपीएबीमध्ये विलीन झाले. दिनांक ३१ डिसेंबर २०२०च्या आदेशाद्वारे, आयपीएबीने कलम ३१ डी अंतर्गत एफएम रेडिओ प्रसारणाद्वारे ध्वनी मुद्रणाच्या संप्रेषणासाठी स्वामित्व आणि वेतन यंत्रणेचे दर निश्चित केले. प्रताधिकार मंडळाच्या आदेशात, ते साहित्य असल्याने, खालील निर्देश आहेत:

> “२१५. १ ऑक्टोबर २०२० ते ३० सप्टेंबर २०२१ या कालावधीत कलम ३१ डी अन्वये ध्वनिमुद्रणासाठी आणि मूलभूत वाङ्मयीन व संगीत कृतींसाठी अनुक्रमे देय ध्वनीमुद्रण प्रसारित करण्यासाठी परिच्छेद १४९ मध्ये नमूद केलेले वरील स्वामित्व दर निश्चित करण्यात आले आहेत. आम्ही पुढे निर्देश देतो की:
>
> ए. वरील रॉयल्टी दर आयपीएबी वेबसाइट आणि प्रताधिकार कार्यालयाच्या वेबसाइटवर प्रकाशित केले जातील.
>
> बी. नवीन स्वामित्व दर दिनांक-०१/१०/२०२० पासून लागू होतील.

सी. रेडिओ प्रसारकांना दिनांक- ०१.१०.२०२० ते दिनांक - ३१.०१.२०२१ या कालावधीसाठी संगीत कंपन्यांना स्वामित्वची थकबाकी दिनांक- १०.०२.२०२१ पर्यंत किंवा त्यापूर्वी भरायची आहे. ध्वनिमुद्रणाच्या मूलभूत कामांसाठी आम्ही ठरवून दिलेल्या स्वामित्वबाबत कायद्याच्या कलम १८ व १९ मधील तरतुदी ३ व ४ मधील सुधारित तरतुदीनुसार त्याचे वाटप केले जाईल. ध्वनी मुद्रणाशी संबंधित प्रसारकांकडून स्वामीत्व प्राप्त होण्यासंदर्भात, प्रसारक त्यांच्या सदस्यांच्या वतीने पीपीएलला पैसे देतील, उर्वरित रक्कम थेट संबंधित पक्षांना दिली जाईल. त्याचप्रमाणे मूळ कामांसाठी आम्ही निश्चित केलेला लेखक व संगीतकारांचा वाटा आयपीआरएसकडून लेखक व संगीतकार या सभासदांच्या वतीने निश्चित केला जाईल. आयपीआरएसचे सदस्य नसलेले लोक थेट प्रसारकांकडून स्वामित्व प्राप्त करण्यास पात्र असतील.

डी. दिनांक-०१/०२/२०२१ पासून वरील स्वामित्व गणनेनुसार आगाऊ देखासह स्वामित्वाच्या मालकास आगाऊ नोटीस देऊन संगीत कंपन्यांकडून वैधानिक परवाना मिळवण्यासाठी रेडिओ प्रसारकांनी प्रताधिकार नियम, २०१३ च्या नियम २९ चे पालन करणे आवश्यक आहे. तीच नोटीस प्रत नोंदीसाठी प्रताधिकार निबंधकाकडे पाठवावी लागेल.

इ. जर उत्तरवादी नियमांमध्ये नमूद केल्याप्रमाणे आगाऊ देयकांचा आग्रह धरतील, तर आमचे असे मत आहे की कोविड १९ महामारी ही सन २०२०

मध्ये घडणारी एक असामान्य गोष्ट आहे . कोविड संकटाचा सामना करण्यासाठी करण्यात आलेल्या टाळेबंदीचा फटका केवळ रेडिओ उद्योगालाच नव्हे, तर देशातील इतर प्रत्येक उद्योगाला बसला होता. दिनांक-३०/०९/२०२१ पर्यंतच्या विचित्र परिस्थितीचा विचार करून, आम्ही सर्व प्रसारकांना नियम २९ च्या अनुपालनानुसार दर कॅलेंडर महिन्यात रकमेच्या समायोजनाच्या अधीन राहून २५% (पंचवीस टक्के) आगाऊ रक्कम जमा करण्याचे निर्देश देतो.

एफ. प्रादेशिक गाणी आणि एक किंवा दोन रेडिओ केंद्र असलेले छोटे प्रसारक ज्यांचे एकूण उत्पन्न १० कोटींपेक्षा कमी आहे, ते कायद्याच्या कलम-३० अन्वये संगीत कंपन्यांशी एकरकमी किंवा त्यांनी ठरवून दिलेल्या अटी व शर्तींनुसार वादन करण्यासाठी पूर्वीच्या पद्धतीनुसार वाटाघाटी करू शकतात.

जी. स्वामित्व दरांचा आढावा मंडळाकडून नियम ३१ (९) नुसार उपरोक्त कालावधीच्या शेवटी स्वत:हून किंवा कोणत्याही इच्छुक व्यक्तीच्या अर्जावर घेतला जाईल.

एच. या कार्यवाहीअंतर्गत निश्चित केलेला दर भविष्यातील दरांमध्ये सुधारणा / बदलासाठी आधार म्हणून कार्य करेल, जेथे आर्थिक तपशीलातील बदल, रेडिओ प्रसारकांची देय क्षमता, महामारी साथीचा

परिणाम आणि इतर सर्व संबंधित घटकांचा विचार केल्याशिवाय संपूर्ण प्रक्रियेची पुनरावृत्ती करण्याची आवश्यकता नाही.

आय. सर्व याचिका वर नमूद केलेल्या स्वामित्वचा अनुषंगाने मंजूर करण्यात आल्या.

जे. इंडियन परफॉर्मिंग राइट्स सोसायटी /लेखक (गीतकार आणि संगीतकार) यांनाही मुखत्यारंकडून स्वामित्वाचा वाटा घेण्याचा अधिकार आहे.

के. खर्चाबाबत आदेश नाही"

(भर दिला आहे)

११. आयपीएबीच्या या आदेशाला एकीकडे प्रताधिकार मालकांनी आव्हान दिल्याचे सांगितले जात आहे. दुसरीकडे दिल्ली उच्च न्यायालय आणि मुंबई उच्च न्यायालयात खटले प्रलंबित आहेत. सध्याच्या खटल्यात हा वादाचा मुद्दा नाही.

१२.नियमांच्या नियम २९ मध्ये, ते भौतिक असल्याने, खालील आवश्यकता आहेत:

"२९. वाङ्मयीन आणि संगीत कृती आणि ध्वनिमुद्रणांची जनतेशी संवाद साधण्यासाठी मालकाला नोटीस.—(१) कोणतेही प्रसारण कलम ३१-ड च्या उपकलम (१) अन्वये प्रकाशित वाङ्मयीन किंवा संगीत कृती व ध्वनी मुद्रणाच्यामाध्यमातून किंवा प्रसारणाद्वारे जनतेशी संवाद साधू इच्छिणारी संस्था प्रताधिकार मालकास आणि प्रताधिकार निबंधकांना अशा प्रकारच्या संप्रेषणाच्या पाच दिवस अगोदर आपल्या हेतूची नोटीस देईल

आणि वाङ्मयीन किंवा संगीतकृती किंवा ध्वनिमुद्रण किंवा त्याचे कोणतेही संयोजन करताना मंडळाने यासंदर्भात ठरवून दिलेल्या दराने देय रॉयल्टीची रक्कम कॉपीराईटच्या मालकास देईल:

परंतु असे की, प्रसारणाद्वारे किंवा नव्याने प्रकाशित झालेली वाङ्मयीन किंवा संगीतकृती किंवा ध्वनिमुद्रण किंवा त्याचे कोणतेही संयोजन करून जनतेशी संवाद साधल्यास, जे अशा संप्रेषणाच्या पाच दिवसांच्या कालावधीत प्रकाशित झाले आहे आणि जे नियोजित कार्यक्रमांचा भाग नाहीत, जनतेला अशा प्रकारच्या पत्रापूर्वी नोटीस दिली जाईल:

परंतु पुढे असे नमूद केले आहे की, प्रसारणाद्वारे किंवा कोणत्याही प्रकाशित साहित्यिक किंवा संगीत कृती आणि ध्वनी मुद्रणाद्वारे किंवा त्याच्या कोणत्याही संयोजनाद्वारे जनतेशी संवाद साधल्यास, अनपेक्षित परिस्थितीत, जनतेला अशा संप्रेषणानंतर चोवीस तासांच्या आत नोटीस दिली जाईल:

परंतु असेही नमूद केले आहे की, कोणतीही प्रसारण संस्था नियम ३१ अन्वये मंडळाने निश्चित करून नियतकालिकात व प्रताधिकार कार्यालय व मंडळाच्या संकेतस्थळावर प्रकाशित केल्यानंतरच या अध्यायांतर्गत नोटीस देईल.

(२) अशी प्रत्येक नोटीस केवळ एका मालकाच्या कामांच्या संदर्भात असेल.

(३) रेडिओ प्रसारण किंवा दूरचित्रवाणी प्रसारणाद्वारे किंवा यापूर्वी प्रकाशित झालेल्या साहित्यिक किंवा संगीत कृती आणि ध्वनिमुद्रणाच्या माध्यमातून जनतेशी संवाद साधण्यासाठी स्वतंत्र सूचना दिल्या जातील.

(४) उपनियम (१) अन्वये नोटीसमध्ये खालील तपशील असतील, म्हणजे-

(ए) वाहिनीचे नाव;

(बी) प्रादेशिक क्षेत्र जेथे उपनियम (३) अंतर्गत रेडिओ प्रसारण, दूरचित्रवाणी प्रसारण किंवा कार्यप्रदर्शनाद्वारे जनतेशी संवाद साधला जाईल.

(सी) उपनियम (३) अन्वये रेडिओ प्रसारण, दूरचित्रवाणी प्रसारण किंवा सादरीकरणाद्वारे जनतेपर्यंत पोहोचविण्याचे प्रस्तावित असलेले कार्य ओळखण्यासाठी आवश्यक तपशील;

(डी) अशा प्रकारच्या कामाच्या प्रकाशनाचे वर्ष, असल्यास;

(इ) अशा कामांमध्ये प्रताधिकार मालकाचे नाव, पत्ता आणि राष्ट्रीयत्व;

(एफ) अशा कामांच्या लेखकांची व प्रमुख कलाकारांची नावे;

(जी) रेडिओ प्रसारण, दूरचित्रवाणी प्रसारण किंवा कामांच्या सादरीकरणाद्वारे जनतेशी संवाद साधण्यासाठी प्रस्तावित असलेले बदल, त्याची कारणे आणि असा बदल आवश्यक असल्यास हक्कांच्या मालकांच्या संमतीचा पुरावा;

(एच) जनतेशी प्रस्तावित संप्रेषणाची पद्धत, म्हणजे रेडिओ-दूरचित्रवाणी किंवा कार्यप्रदर्शन;

(आय) ज्या कार्यक्रमात कामांचा समावेश करायचा असेल त्याचे नाव;

(जे) ज्या कार्यक्रमात कामे समाविष्ट करायची आहेत, त्या कार्यक्रमाची निश्चित वेळ, काळ व कालावधी यांचा तपशील;

(के) मंडळाने ठरवून दिलेल्या दराने रॉयल्टी भरण्याचा तपशील; आणि

(एल) ज्या ठिकाणी नोंदी व हिशेबाची पुस्तके हक्काच्या मालकाने तपासणीसाठी ठेवावीत त्या ठिकाणचा पत्ता.

१३. नियम २९ (४) ला उच्च न्यायालयात आव्हान देण्यात आले आहे कारण हे (१) राज्यघटनेच्या कलम १९ (१) (अ) चे उल्लंघन करते; आणि (२) कायद्याच्या कलम ३१ ड च्या विरुद्ध आहे.

१४. उच्च न्यायालयाने आपल्या अंतरिम आदेशात असे निरीक्षण नोंदविले आहे:

“३. प्रथमदर्शनी या नियमाविषयी अकार्यक्षमतेचा एक घटक दिसतो की तो त्याच्या कार्यात जवळजवळ क्लॉस्ट्रोफोबिक दिसतो आणि लवचिकतेसाठी फारच कमी जागा सोडतो. खरंतर बोलण्याची संकल्पना किंवा इच्छेनुसार कार्यप्रदर्शनाची कोणत्याही थेट भाषणामध्ये किंवा थेट कार्यप्रदर्शनमध्ये उत्स्फूर्ततेचे सार असलेल्या कार्यक्रमाच्या प्रत्येक

सेकंदापर्यंत पूर्वनियोजित तपशील उघड करणे आवश्यक असेल तर ते गमावले जाईल.”

नियम २९ (१) अन्वये प्रसारित करण्याच्या नोटीसमध्ये प्रसारकांवर टाकण्यात आलेले कर्तव्य “ सकृतदर्शनी कठीण” असल्याचे मत उच्च न्यायालयाने व्यक्त केले. परिणामी, याचिकाकर्त्यांना अपवाद वगळता नियम २९ (४) मधील दुसऱ्या तरतुदीचा वापर 'नियमित प्रक्रिया' म्हणून करण्याची परवानगी देण्यात यावी, असे निर्देश न्यायालयाने दिले. दुसऱ्या शब्दांत, उच्च न्यायालयाने कलम ३१ डी अंतर्गत पूर्वसूचनेची आवश्यकता कायम ठेवत, प्रसारणाशी संबंधित तपशील, विशेषत: कालावधी, निश्चित वेळ आणि तत्सम तपशील, स्वामित्वच्या रकमेसह प्रसारण किंवा प्रदर्शनानंतर पंधरा दिवसांच्या आत सादर करणे आवश्यक आहे, अशी अट घालून नियमाची पुनर्रचना केली आहे.

१५. याचिकाकर्त्यांच्या वतीने ज्येष्ठ वकील श्री. मुकुल रोहतगी आणि श्री. अखिल सिब्बल यांनी असा युक्तिवाद केला की,

(i) उच्च न्यायालयाने अंतरिम आदेशात नियम २९ (४) चे पुर्नलेखन केले आहे ते ही अंतरिम टप्प्यावर हे कोणत्याही परिस्थितीत अमान्य आहे.

(ii) नियम २९ (४) च्या वैधतेवर अद्याप निर्णय झालेला नाही आणि नियम आणि कायदा या दोन्हींच्या घटनात्मकतेशी एक गृहीतक जोडले जाईल;

(iii) ज्या कलम ३१ डी च्या अनुषंगाने नियम २९ तयार करण्यात आला आहे त्याच्या वैधतेला कोणतेही आव्हान नाही;

(iv) आयपीएबीचा दिनांक- ३१ डिसेंबर २०२० रोजीचा आदेश विशेषत: स्वामित्वचे दर निश्चित करताना नियम २९ मधील तरतुदींचे पालन करणे आवश्यक आहे; आणि

(v) उच्च न्यायालयाने आपल्या अंतरिम आदेशात केवळ याचिकाकर्त्यांना आणि पक्षकार म्हणून दोषी ठरविण्यात आलेल्या प्रसारकांना ही मुदत दिली आहे, परिणामी या नियमाचे अखिल भारतीय कामकाज अनिश्चिततेच्या कक्षेत राहिले आहे.

१६. श्री. नवरोज सीरवाई आणि वरिष्ठ वकील श्री. नीरज किशन कौल यांनी प्रसारकांच्या वतीने या युक्तिवादाला विरोध केला आहे.

१७. श्री. नवरोज सीरवई यांनी युक्तिवाद केला की:

(i) कलम ३१ डी (२) मध्ये असे नमूद केले आहे की प्रसारण संस्थेने प्रसारणाचा कालावधी आणि प्रादेशिक क्षेत्र नमूद करून कार्य प्रसारित करण्याच्या हेतूची विहित केलेल्या पद्धतीने स्वामीत्वाची रक्कम भरण्याबरोबर पूर्वसूचना द्यावी;

(ii) कलम ३१ ड मध्ये विहित पध्दतीने नोटीसचा संदर्भ देताना, पूर्वसूचनेत अभिप्रेत असलेल्या बारीकसारीक तपशील समाविष्ट असलेल्या अटींची तरतूद केलेली नाही; आणि

(iii) कलम ७८ मधील नियम बनविण्याच्या अधिकारात 'फॉर्म', 'पद्धत' आणि 'अटी' यात फरक केला आहे. कलम ३१ ड म्हणजे नोटीस बजावण्याची पद्धत असल्याने 'अटी' घालण्यापर्यंत 'पद्धत' लागू होऊ शकत नाही.

१८. श्री.नीरज किशन कौल यांनी युक्तिवाद आहे की:

(i) प्रताधिकार मालकांनी जनतेच्या हितासाठी वापरलेल्या मक्तेदारी हक्कांचा वापर रोखण्यासाठी संसदेने २०१२ च्या दुरुस्तीद्वारे कलम ३१ ड सादर केले;

(ii) कलम ३१ डी प्रसारकांना परवाने मिळविण्याचा वैधानिक अधिकार निर्माण करते परिणामी ऐच्छिक परवाना देण्याच्या पूर्वीच्या व्यवस्थेची जागा कलम ३२ डी मध्ये संकल्पित वैधानिक परवान्यांच्या व्यवस्थेने घेतली आहे;

(iii) डिसेंबर २०२० पर्यंत, विधिवत गठित न झाल्याने आयपीएबी, प्रसारक ऐच्छिक परवाना कराराच्या कक्षेत काम करत होते;

(iv) नियम २९ (४) कलम ३१ डी च्या उद्दिष्टाला पराभूत करते कारण त्यात विहित केलेल्या पूर्व सूचनेत बारीक सारीक तपशील समाविष्ट केले आहेत;

(v) बरेच प्रसारक परस्पर उत्साही स्थळांच्या संदर्भात कार्य करतात परिणामी नियम २९ (४) मध्ये विहित केलेल्या गरजा कठीण आहेत आणि पूर्ण करणे अशक्य आहे;

(vi) कायद्यानुसार दर महिन्याच्या शेवटी आयपीएबीने विहित केलेली स्वामित्व रक्कम देण्यास प्रसारक तयार आहेत आणि नोंदींची तपासणी देखील प्रताधिकार मालकांना सादर केली जाते; आणि

(vii) कलम ३१ ड मध्ये केवळ इच्छित प्रसारणाचा कालावधी आणि प्रादेशिक क्षेत्राची तरतूद आहे, परंतु नियम २९ (४) द्वारे विहित केलेली नोटीस कलम ३१ डी च्या वैधानिक कक्षेच्या पलीकडे गेली आहे आणि त्या कारणास्तव प्रतिकूल आहे.

१९. प्रतिस्पर्धी पक्षकारांच्या वतीने वकिलांनी गुणवत्तेच्या आधारे युक्तिवाद केला असला, तरी मद्रास येथील उच्च न्यायालयात विचाराधीन असलेल्या घटनात्मक आव्हानावर आम्ही कोणतेही मत व्यक्त करणे टाळू, जिथे आधी नमूद केल्याप्रमाणे, रिट याचिकांचा अंतिम न्या निर्णय दिनांक - ४ ऑक्टोबर २०२१ रोजी होणार आहे.

२०. या टप्प्यावर उच्च न्यायालयाचा अंतरिम आदेश कायम ठेवता येईल का, हा मुद्दा आहे. मुळात, या निकालाच्या आधीच्या भागातील कथनानुसार, उच्च न्यायालयाने नियम २९ (४) मधील तरतुदींच्या जागी स्वत:ची एक राजवट लागू केली आहे, जी प्रसारक आणि याचिकाकर्त्यांना लागू केली जाते. एनआय ॲक्ट १८८१ च्या कलम १३८ ४ (सुओ मोटू रिट याचिका

(फौ) क्रमांक - २/२०२०, १६ एप्रिल २०२१, उपलब्ध आहे – https://main.sci.gov.in/supremecourt/२०२०/९६३१_२०२०_३१_५०१_२७६१६_न्यायनिर्णय_१६ एप्रिल २०२१.पीडीएफ) अन्वये खटल्यांची जलद सुनावणी या प्रकरणात या न्यायालयाच्या घटनापीठाने प्रलोभन कितीही प्रबळ असले तरी कायदा पुन्हा लिहून न्यायपालिका धोरण निर्मितीच्या क्षेत्रात घुसखोरी करू शकत नाही, यावर भर दिला आहे. या न्यायालयाने निरीक्षण नोंदविले :

> "२०. काही शब्द तरतुदींमध्ये वाचून न्यायालयाला अधिकार देणे अयोग्य आहे. न्यायाधीशाने एखाद्या कायद्याचे पुर्नलेखन करू नये, त्याचा विस्तार करू नये किंवा करार करू नये. धोरणनिर्मितीच्या राज्यकर्तृत्वाने कितीही प्रलोभने सुचवली तरी रचनाकाराने प्रक्षिप्त मजकूर आणि आडमुठेपणा टाळला पाहिजे. त्याने निर्मितीच्या मार्गाने वाचू नये. न्यायाधिशाचे कर्तव्य कायद्याचा अर्थ लावणे आणि त्याची अंमलबजावणी करणे आहे , न्यायाची आवश्यकता काय आहे या न्यायाधीशांच्या कल्पनेची पूर्तता करण्यासाठी त्यात बदल करणे नाही. न्यायालय एखाद्या कायद्यात शब्द जोडू शकत नाही किंवा जे शब्द नाहीत ते वाचू शकत नाही."

जेव्हा एखाद्या कायद्याचे शब्द स्पष्ट आणि निःसंदिग्ध असतात, तेव्हा न्यायालयाला कायद्यातील शब्द वाचण्याची परवानगी नसते, हे कायद्याची निश्चित स्थिती आहे. पद्मा सुंदरराव विरुद्ध तामिळनाडू सरकार या खटल्यात या न्यायालयाच्या घटनापीठाने ५(२००२) ३ एससीसी ५३३ असे निरीक्षण नोंदवले आहे:

"१२. ... न्यायालय साध्या आणि निःसंदिग्ध अशा वैधानिक तरतुदीमध्ये काहीही वाचू शकत नाही. कायदा हा विधिमंडळाचा आदेश आहे. कायद्यात वापरली जाणारी भाषा ही कायदेविषयक हेतूचा निर्णायक घटक असलेली अशी आहे. कायदा रचनेचा पहिला आणि प्राथमिक नियम असा आहे की कायद्याचा हेतू विधिमंडळानेच वापरलेल्या शब्दांमध्ये सापडला गेला पाहिजे. प्रश्न काय अपेक्षित आहे आणि काय अभिप्रेत आहे हा नाही तर काय म्हटले गेले आहे हा आहे

.....

१४. एखाद्या तरतुदीचा अर्थ लावताना न्यायालय केवळ कायद्याचा अर्थ लावते आणि कायदा करू शकत नाही. कायद्यातील एखाद्या तरतुदीचा गैरवापर होत असेल आणि कायद्याचा गैरवापर होत असेल, तर आवश्यक वाटल्यास त्यात दुरुस्ती, सुधारणा किंवा रद्द करण्याची जबाबदारी विधिमंडळाची आहे."

२१. न्यायालयीन पुनरावलोकनाचा अधिकार घटनेने न्यायालयाला सोपवला आहे. आपल्या आदेशाची पूर्तता करताना, न्यायालय एखाद्या कायद्याच्या किंवा त्याअंतर्गत बनविलेल्या नियमांच्या वैधतेचे मूल्यांकन करू शकते. एखादा कायदा घटनात्मक हमीच्या विरुद्ध असेल किंवा कायद्याचे उल्लंघन करत असेल तर तो अमान्य केला जाऊ शकतो.कायदेविषयक कार्यक्षेत्र कायदा करणाऱ्या विधिमंडळाकडे सोपविण्यात आले आहे. प्रत्यायोजित कायदा, जर

घटनात्मक उल्लंघनाचा परिणाम झाला किंवा कायद्याच्या कक्षेच्या विरुद्ध असेल तर तो अमान्य केला जाऊ शकतो. तथापि, न्यायालयीन पुनरावलोकनाच्या प्रक्रियेत न्यायालय वैधानिक भाषेचे पुर्नलेखन करून न्यायालयीन विवेचनाद्वारे तरतुदीच्या अटी बदलू शकत नाही.मसुदा हे विधिमंडळावर सोपवलेले कार्य आहे. कारागिरी, शिल्पकला न्यायालयीन बाजूने कायद्यातील शब्दांचे पुर्नलेखन करून कायदेविषयक क्षेत्रात घुसखोरी करता येत नाही. तेव्हा न्यायालयीन शिल्प विधिमंडळाच्या मसुद्याच्या निषिद्ध कक्षेत प्रवेश करते. उच्च न्यायालयाच्या खंडपीठाने आपल्या अंतरिम आदेशाद्वारे नेमके तेच केले आहे. कलम ३१ डी (२) मध्ये अपिलीय मंडळाने ठरवून दिलेल्या पद्धतीने आणि दराने रॉयल्टी देण्याबरोबरच प्रसारणाचा कालावधी आणि प्रादेशिक क्षेत्र सांगणारे काम प्रसारित करण्याच्या हेतूची विहित पद्धतीने पूर्वसूचना देण्याची आवश्यकता नमूद करण्यात आली आहे. उच्च न्यायालयाने प्रसारकांना पूर्वसूचनेची अट घातली असली, तरी नियम २९ च्या कामकाजात बदल करून असे नमूद केले आहे की, नोटीसमध्ये सादर करावयाची माहिती प्रसारणानंतर पंधरा दिवसांच्या कालावधीत सादर करता येईल. अंतरिम आदेशात दुसऱ्या तरतुदीचे अपवादाऐवजी "नियमित प्रक्रिया" मध्ये रूपांतर केले आहे (उच्च न्यायालयाने आपल्या निर्देशांचे वर्णन केले आहे). उच्च न्यायालयाची ही कुती म्हणजे पुर्नलेखन करण्यासारखे आहे. कायद्याचा किंवा प्रत्यायोजित कायद्याचा न्यायालयीन पुनर्मसुदा तयार करण्याची अशी कृती करता येत नाही. उच्च न्यायालयाने वादकालीन टप्प्यावर तसे केले आहे.

२२. त्यामुळे नियम २९ (४) चा न्यायालयीन फेरमसुदा तयार करण्याची प्रक्रिया विशेषत: वादकालीन टप्प्यावर अयोग्य होती, असे आमचे स्पष्ट मत आहे. प्रसारकांनी उच्च

न्यायालयासमोर व्यक्त केलेल्या अडचणींमुळे या प्रकरणाची लवकरात लवकर सुनावणी होणे आवश्यक आहे आणि या न्यायालयाला प्रताधिकार मालकांनी आश्वासन दिले आहे की ते त्वरित आपले प्रतिप्रतिज्ञापत्र दाखल करतील जेणेकरून कार्यवाही जलदगतीने निकाली निघेल. याची खात्री दिल्यानंतर संविधानाच्या कलम २२६ अन्वये अधिकारक्षेत्राचा वापर करताना, विशेषत: संवादप्रक्रियेत वैधानिक नियमाचे न्यायालयीन पुर्नलेखन करणे अयोग्य आहे, असे आमचे मत आहे. दुसऱ्या तरतुदीला अपवाद म्हणून न वापरता नियमित बाब म्हणून वापरता यावे आणि कार्योत्तर अहवाल पंधरा दिवसांचा (चोवीस तासांऐवजी) वाढवावा, असेही उच्च न्यायालयाचे मत होते. प्रत्यायोजित कायद्याच्या अधिकाराचा वापर करून बनविलेल्या वैधानिक नियमाच्या जागी नवीन व्यवस्था आणि उच्च न्यायालयाला अधिक व्यवहार्य वाटणारी तरतूद यामुळे अशी प्रक्रिया अमान्य होती.

२३. त्यानुसार आम्ही उच्च न्यायालयाचा दिनांक-२ ऑगस्ट २०२१ रोजीचा अंतरिम आदेश रद्द करून अपीले मंजुर करतो. तथापि, हे स्पष्टीकरणाच्या अधीन आहे की या न्यायालयाने प्रलंबित कार्यवाहीमध्ये उच्च न्यायालयाच्या रिट अधिकारक्षेत्राचा वापर करताना ठरविलेल्या प्रतिस्पर्धी युक्तिवादांच्या गुणवत्तेवर कोणतेही मत व्यक्त केलेले नाही.

२४. प्रलंबित अर्ज असल्यास ते निकाली काढले जातात.

अपील मंजूर.

अस्वीकरण

या न्यायनिर्णयाच्या मराठी भाषेतील या अनुवादाचा वापर हा पक्षकारास त्याच्या/ तिच्या मातृभाषेमध्ये त्याचा अर्थ समजून घेण्यापुरताच मर्यादित राहील आणि त्याचा इतर कोणत्याही कारणाकरता वापर करता येणार नाही तसेच इंग्रजी भाषेतील न्यायनिर्णय हाच सर्व व्यावहारिक आणि कार्यालयीन वापराकरिता विश्वसनीय असेल आणि तोच त्यातील आदेशाच्या निष्पादन आणि अंमलबजावणी करता वैध मानला जाईल.

X-X-X-X